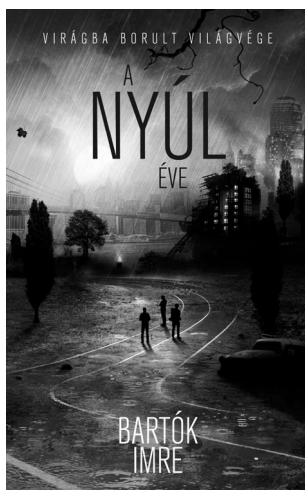

SZABÓ ISTVÁN

A patkány és a nyúl

BARTÓK IMRE: A NYÚL ÉVE

Libri Könyvkiadó
Budapest, 2014
502 oldal, 3990 Ft

”

Egy évvel *A patkány éve* megjelenése és megosztó kritikái fogadtatása után a Libri jóvoltából most kézbe vehetjük a folytatást, Bartók Imre trilógiájának középső darabját, *A nyúl évét*. Ez a sorozat – talán írhatom, hogy vitán felül – bátor vállalkozás a kortárs magyar prózában, ez már az első kötet megjelenésekor nyilvánvalóvá vált. A második rész amellett, hogy ráerősít erre, minden olyan ismertetőjeggyel rendelkezik, ami miatt a kritika „gumicsontjává” válhat.

A nyúl évének eseményei sejtethetően három évvel *A patkány évében* történtek után játszódnak (a kínai horoszkóp két jegye között ugyanis ekkora az időbeli távolság), a három gondolkodó által előidézett apokalipszis utáni New York elnéptelenedett, romos utcáin és épületeiben. A kibernetikus beültetéseiktől megfosztott filozófusok (ritkán íródik le a szavak efféle permutációja) céltalanul bolyonganak a kísértetvárosban, az élet végigélésén kívül semmiféle motivációjuk nincs. Ez a regény alaphelyzete és az innen kiinduló, a szöveg első hányadát alkotó események egymással felcserélhető, a mesék epizodikusságát megidéző történetekből épülnek fel. *A Nyúl* szóban forgó része feszes, de a *Patkány* cselekményszövésehez viszonyítva ötletszerűbb, a később kibontakozó történethez lazábban ízesülő jelenetek sorozata, melynek funkciója a hangulat megteremtése mellett a világ új állapotának bemutatása.

A patkány éve kaleidoszkópszerűen vonultatta fel a popkultúra regisztereiben számon tartott legkülönbözőbb zsánerek jellegzetességeit a biopunktól kezdve a horror különböző szubzsánerein keresztül egészen a krimiig. A folytatás – bár más zsánerekből építkezik – megmarad ennél a gyakorlatnál. A krimi helyét ugyan átveszi a posztapokaliptikus sci-fi eszköztára és a cyberpunk zsáner jellegzetességei is átadják a helyüket a genohorrornak, a műfajok alkalmazásával kapcsolatos mintázat alapvetően hasonló marad.

Mindezek ellenére a *Nyúl* éppannyira nem zsánerregény, amennyire a *Patkány* nem volt az. Több funkciója is van an-

nak, hogy mindkét regény tudatosan használja a különböző műfajok jellegzetességeit. Ezek közül a legkézenfekvőbb az éppen kívánt atmoszféra megteremtésének igénye. A beatnemzedék úti regényeire emlékeztető eszközök – amelyeket gyakran alkalmaznak a posztapokaliptikus világban játszódó szövegek – például a karakterek otthontalanságát, gyökértelenségét hivatottak érzékeltetni, ám míg a beat regényekben tapadt ehhez egyfajta artikulálatlan szabadságérzés, itt ez a pozitív konnotáció – egy-egy felvillanástól eltekintve – szinte teljes egészében hiányzik.

A zsánerregényekre szinte kivétel nélkül jellemző, hogy nem vetnek számot önnön szabályaikkal, keretrendszerükkel, kliséikkel, azaz voltaképpen hiányzik belőlük az önreflexió gesztusa. Bartók Imre két regénye nem csak azért nem zsánerregény, mert nincs egyetlen olyan műfaj sem, amihez problémamentesen le lehetne kötni – habár ez a műfaji cross-overekről is elmondható – hanem amiatt sem, mert rendkívül reflektáltan használja a zsánerelemeket és módszeresen feszíti fel azok határait. Emellett a nyugati filozófia mértékadó szövegeinek parafrázisálása, a gyakori vendégszövegek használata – mely *A nyúl évében* már jóval ritkábban fordul elő az első kötet burjánzó utalásrendszerével összevetve – az olvashatóság olyan horizontját nyitja meg, olyan kulturális kódokat működtet, amelyek teljesen idegenek a zsánerszövegek eljárásmodjától. Ezek az elhelyezett jelek a műfaji regények keretein belül nem érthetőek. Így aztán Bartók szövegei nem a zsánerhez tesznek hozzá valamit (abban az érelemben, hogy növelnék a műfaji regények egyébként is népes táborát), hanem a zsánerelemek használatával azt a perspektívát bővítik ki, amin belül ezek a szövegek láttatni akarnak. Természetesen nem idegen az irodalomtól a szövegszerkesztés itt felvázolt módja, elég csak Thomas Pynchon vagy Michel Houellebecq bizonyos szövegeire gondolnunk. Ezek a szövegek egy olyan olvasási pozíciót várnak el ideális olvasójuktól, amely nem csupán a „magas” irodalom névvel ellátott kulturális alakzat vonatkozásrendszerét tartja szem előtt, de a populáris irodalom termékeivel is képes számot vetni (mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy az irodalom effajta felosztása durva és erőszakos, így sok esetben vak marad bizonyos jelenségekre).

Az első kötetben megtalált, rendkívül eredeti és egyedi nyelv a második kötetben is stabilan megmarad. A helyenként erősen átlirizált prózanyelv azonban takarékosabban van jelen a szövegben, a *Patkány* sűrű, már-már kábítóan tömény képgazdagságához képest. A nyelvi leleményességek alkalmazásának ritkítása előnyére vált a *Nyúlnak*, ami így követhetőbb és tempósabb szöveg lett.

A második kötet nem csupán a nyelvi megoldások takarékosága miatt gyorsabb, mint az első és nem is csak amiatt, hogy jó száz oldallal rövidebb lett, hanem a történetvezetés linearitása miatt is. *A nyúl évében* két cselekményszál van, mely a kötet egyharmada környékén össze is fonódik, így kevésbé indaszerű, mint *A patkány éve*.

A szövegbeli világ megváltozott helyzete meg is kívánja a történetvezetés egyszerűsödését, hiszen fel kell vázolni az apokalipszis utáni New York új szabályait, a benne élők mindennapjaival együtt. Ez új feladat az első kötet ismerős világa után, mely csak az olvasást és a tájékozódást megzavaró elemek beemelésével lehetne megvalósítani a *Patkány* szerkesztési elvét követve.

A posztapokaliptikus világban felbukkanó új társadalmi rend teokratikus jelleget ölt, miközben új élőlények hadai jelennek meg az első rész zárlatában törtétek gyümölcszeként. A genetika, a mutáció és az evolúció fogalmai mentén épül fel a második kötet úgy a szövegmű-

ködés, mint a szövegvilág tekintetében. Hagymázás rémálmok szülte új életformák seregét vonultatja fel, a zabolátlanul működő fantázia eredményeként. A testképek és testtapasztalatok megjelenítésének burjánzó formagazdagsága teszi dinamikussá a szöveget, az egyébként természetéből adódóan gyorsan kimerülő, repetitívnyé váló posztapokaliptikus zsánerelemek jelenléte mellett.

A megsemmisült világ bemutatása a már említett módszerek segítségével McCarthy *Az út* című írásával rokonítja Bartók regényét. A párhuzamot tovább mélyíti az első olyan jelenet, melyben a gondolkodókkal találkozunk. Ebben az epizódban Karl jó néhány doboz kólát talál (már az első kötetből tudjuk, hogy ez a kedvenc itala), melyeket egymás után magába is dönt. McCarthy rendkívül sötét tónusú történetében apa és fia is egy doboz kólát találnak, miközben bevásárlókocsijukkal a megsemmisült Amerikát járják. Mindkét jelenet egy természetéből fakadóan nyugtalanító paradoxonnal szembesíti az olvasót. Könnyebb elképzelni a világ végét, mint a kapitalizmus végét. A kiégett, megsemmisült világ bevásárlókocsikkal, bevásárlóközpontokkal, kondicionáló termekkel van tele, melyek továbbra is eredeti funkciójukhoz hasonlóan (ha nem is azonosan) működnek, miközben az árucserre módosult módszerei bontakoznak ki.

A nyúl éve tehát organikus folytatása az első résznek. Nem csak azért, mert annak cselekményét szövi tovább, de azért is, mert a benne megjelenő szövegtémák és szövegműködések a második kötetben evolválódtak, így tematikusan is továbbgondolása, nem pedig újra felmondása *A patkány évének*.

